

УДК 338.49.61

Д. І. Каліновський – аспірант Волинського
національного університету імені Лесі Українки

Оцінка рекреаційної придатності озер Волинської області за площею їх водної поверхні

*Роботу виконано на кафедрі туризму
та готельного господарства
ВНУ ім. Лесі Українки*

Для розвитку певних видів рекреаційної діяльності важливим є набір морфометричних характеристик водойм. Одним із таких показників, який визначає тип рекреаційної діяльності на озері та прилеглих територіях, є площа його водної поверхні. У статті здійснено оцінку рекреаційної придатності озер Волинської області за їх площею.

Ключові слова: площа озера, рекреаційна діяльність, рекреаційна придатність.

Каліновський Д. І. Оцінка рекреаційної придатності озер Волинської області по площі водної поверхні. Для розвитку определенных видов рекреационной деятельности важен набор морфометрических характеристик водоемов. Одним из таких показателей, который определяет тип рекреационной деятельности на озере и прилегающих территориях, является площадь водной поверхности озера. В статье осуществлена оценка рекреационной пригодности озер Волинской области по их площади.

Ключевые слова: площадь озера, рекреационная деятельность, рекреационная пригодность.

Kalinovskij D. I. Recreation Suitableness Valuation of Volyn Lakes by Their Lake Surface Square. The set of morphometrical lake features is important for the recreation activity development. The lake surface square is one of such parameters, which defines the type of recreation activity at lake and its neighboring territory. The recreation suitableness valuation of Volyn lakes by their surface square is performed.

Key words: lake surface, recreation activity, recreation valuation.

Постановка наукової проблеми та її значення. Особливістю сучасного етапу господарського розвитку є зростання масштабів та ускладнення структури процесу природокористування. Серед напрямів використання території рекреаційний відрізняється більшою залежністю від типу і якісного стану природного середовища: географічна специфіка кожної території значною мірою визначає і функціональний тип рекреаційного природокористування, і ступінь його інтенсивності та просторову організацію.

Провідне місце під час вивчення озер як об'єктів оздоровчо-туристичної діяльності займає оцінка рекреаційної придатності акваторії, яка ґрунтується на диференційованому підході, за якого придатність озера для використання в певних видах відпочинку оцінюється за набором показників та їхніх граничних значень, що гарантують безпеку відпочинку на воді, а також збереження лімно-систем в умовах антропогенного впливу [5].

Для розвитку різних видів рекреаційної діяльності важливе значення мають певний набір морфометричних характеристик водойм і, безумовно, естетична цінність узбереж. Отже, морфометричні показники (довжина, ширина, площа та ін.) водойми є важливими критеріями визначення різних типів відпочинку на озерах і прилеглих територіях.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Придатність водойм для окремих видів рекреаційного використання досліджували у своїх працях зарубіжні вчені [6; 7]. Питаннями рекреаційного використання водойм України займалися й українські науковці [1–4]. Рекреаційну оцінку озер Волинської області за таким морфометричним показником, як площа здійснено вперше.

Мета статті – оцінка придатності озер Волинської області для рекреаційного використання за площею водойм.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування результатів дослідження. Серед особливостей тієї чи іншої водойми, що відіграють важливу роль у розвитку її природного комплексу, виділяють складні взаємозв'язки між улоговиною озера та його водною масою. Морфометричні особливості

озера визначають його гідрологічні й біохімічні характеристики, тому є необхідним типологічним показником [5].

Більшість озер Волинської області мають чіткі округлі або овальні обриси, відносно рівну берегову лінію без складних звивин і згинів, а діаметр окремих із них сягає декількох кілометрів.

Низка озер має в центральній частині острів (Світязь, Озеро та ін.). Береги деяких водойм піднімаються на м над рівнем води, на окремих ділянках спостерігають виходи крейди (Пісочне, Вінок, Добре, Біле, Любань й ін.), а береги інших озер низькі, слабовиражені, часто заболочені, із розвинутими сплавинами та торфовищами (Нечимне, Линовець, Панське, Святе й ін.).

Деякі складні за морфологією озера мають характерні перетини у вигляді мисів, а їхні улоговини симетрично розміщені одна відносно одної. Такі перетини надають озерам форму “вісімки” (Лука, Мшане, Оріхове, Ухо, Вино й ін.).

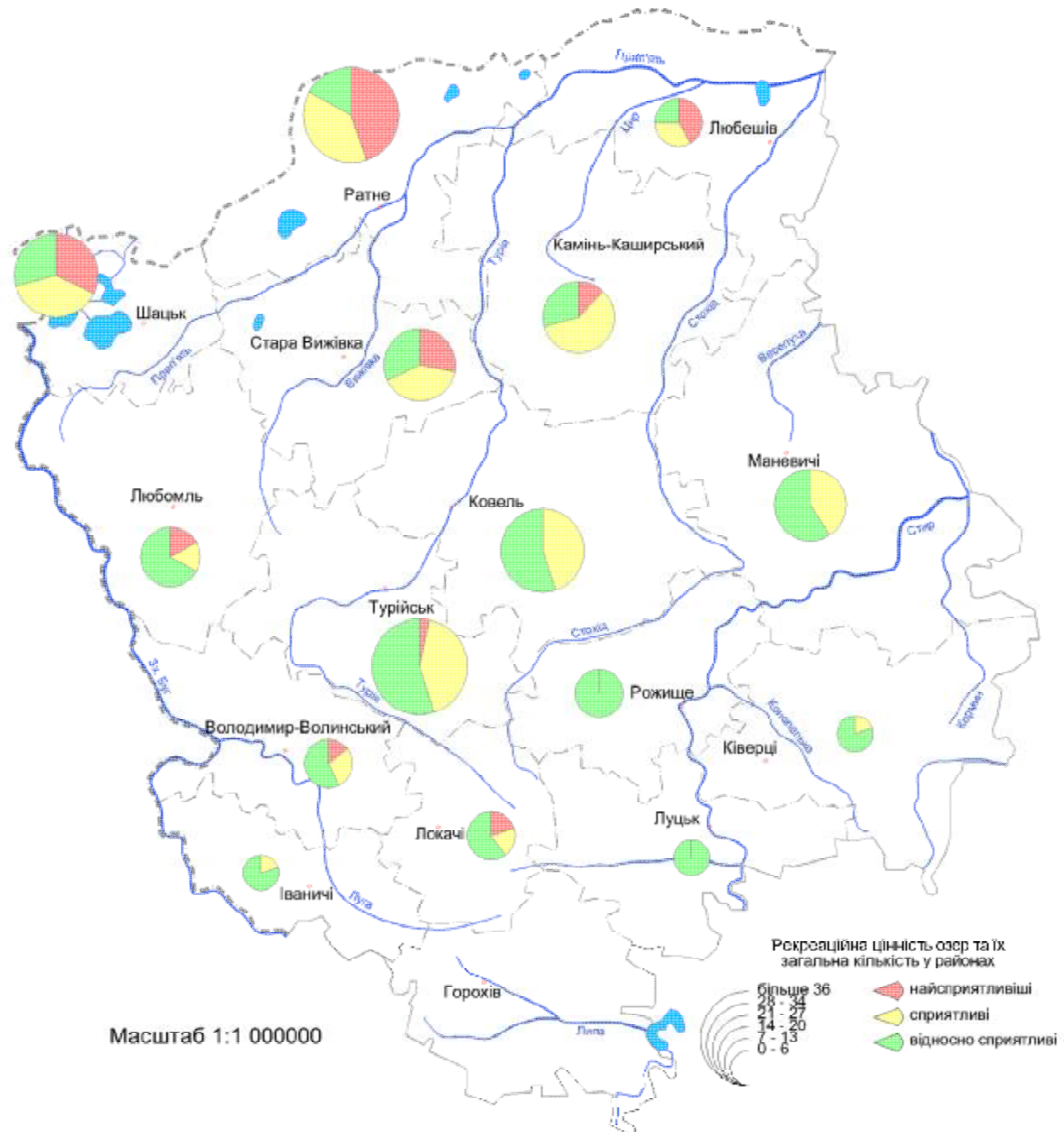
Лінії озерних улоговин просторово приурочені до великих тектонічних зон субмеридіального, субширотного й північно-західного напрямку, рідше ці улоговини спостерігають у північно-східних зонах (ланцюги озер: Шацькі – Тур – Кисобул; Лука – Волянське – Скорінь; Оріхове – Стрибуж – Синове). Окремі озера лежать на ділянках перетину різнонаправлених тектонічних зон і, як правило, обмежені системою тектонічних порушень [5].

Карстово-тектонічні й суфозійно-карстові озера території поширені на водозборах річок Турії, Виживки, Стиру, Стоходу, а також у басейні Західного Бугу (Шацька група озер), де вони займають лійкоподібні провали в крейдяних породах.

Більшість озер характеризуються малими розмірами, округлою формою та значними максимальними глибинами. Найбільші озера: Світязь (площа – 24,4 км², максимальна глибина – 58,4 м), Пулемецьке (відповідно, 16,4 км² і 19,2 м).

Улоговини карстово-тектонічних та суфозійно-карстових озер переважно мають одну симетричну лійку (Сомине, Велике, Мале Облапське), якій відповідають округлі обриси, іноді декілька лійок (Біле, Синове). Трапляються також водойми з улоговинами у вигляді асиметричної лійки (Луки, Дольське, Озеро, Туричани) чи декількох лійок і, відповідно, овальної або неправильної форми. Дуже складна улоговина озера Світязь, яка складається з кількох лійок, що в північній частині озера мають глибини 30–50 м та розміщені одна за одною по лінії тектонічного розлому з північного заходу на північний схід, а в південній частині сягають глибини 15–25 м та розміщені хаотично. Тут трапляються бухти й западини з мілководдям. Цікаве щодо цього оз. Пулемецьке, у якому з північного сходу на південний захід простягається пасмо виходів крейди з глибинами до 1 м при середній 4,3 м і максимальній 19 м.

Карстові озера, як правило, займають безстічні улоговини з незначним власним поверхневим водозбором. Їхні береги піщані, на 1–3 м височіють над рівнем води у вигляді вузького поперечного валу, що оточує озеро, або ж низькі, переважно заболочені з розвинутими торф'яниками. Частина берегової лінії деяких озер нечітко виражена й зливається з болотними масивами, які їх оточують. Дно озер тверде, на ділянці схилів і на дні карстових лійок тверде або мулисте, залежно від ступеня замулення, пов'язаного з площею дна й потужними карстовими джерелами. У заростях болотної рослинності дно м'яке, ділянками розвинуті прибережні сплавини. Окремі озера перебувають на стадії відмирання, вони сильно заросли та змінили площу дзеркала.

Рис. 1. Оцінка рекреаційної придатності озер Волинської області за площею водного дзеркала та їх загальною кількістю по районах

Заплавні озера невеликі за площею із середньою глибиною 2–3 м, рідко до 7 м (Люб'язь). Найбільші озера – Люб'язь (4,4 км²), Волянське (8 км²). Рівень води цих озер залежить від рівневого режиму річок.

Загальну картину групового розподілу озер Волинської області за градацією площ показують дані таблиці 1.

Кількість, площі й об'єми озер Волинської області
(за градацією площ)

Градації площ, км ²	Озера		Площа		Об'єм	
	кількість	%	км ²	%	млн м ³	%
< 0,05	60	25,6	1,636	1,08	7,705	0,8
0,06–0,10	49	20,9	3,839	2,54	16,14	1,7
0,11–0,25	55	23,4	9,084	6,01	35,145	3,7
0,26–0,50	28	11,9	10,459	6,93	54,91	5,8
0,51–1,00	16	6,8	10,821	7,17	28,76	3,0
1,01–5,00	21	8,9	41,560	27,54	173,4	18,5
5,01–10	3	1,3	17,31	11,47	32,41	3,4
10,1–15	1	0,4	12,36	8,19	12,4	1,3
15,1–20	1	0,4	16,40	10,86	124,8	13,2
20,1–25	–	–	–	–	–	–
25,1–30	1	0,4	27,50	18,22	457,98	48,6
Усього	235		150,969		943,65	

Для організації водно-спортивно-туристських і купально-пляжних видів рекреації оцінку озер здійснюють на основі аналізу природних особливостей водойм (за морфометричними та гідрохімічними показниками) [2]. Ми спробували оцінити рекреаційну придатність за важливим морфометричним показником – площею озер. Критерії рекреаційного оцінювання водойм наведено в таблиці 2, отримані результати узагальнено в таблиці 3. Із дослідження випливає, що найпридатнішими для рекреації за площею є водойми Шацького та Ратнівського адміністративних районів (рис. 1).

Таблиця 2

Критерії рекреаційного оцінювання
морфометричних особливостей озер

Показник, одиниця виміру	Оцінка (в балах)		
	найсприятливіші	сприятливі	відносно сприятливі
Площа, км ²	0,51–1,0	0,11–0,5	менше 0,1

Довжина та ширина озера мають важливе значення для розвитку спортивних або безконтактних видів рекреаційної діяльності, таких як веслування (на байдарках, човнах), вітрильний спорт, подорожі на яхтах. Ці види відпочинку потребують значних розмірів водного дзеркала озера.

До сприятливих і відносно сприятливих тут віднесено озера, ширина водних дзеркал яких становить понад 0,5 км. Найсприятливіші для розвитку рекреації за шириною є озера Шацького, Ратнівського, Любешівського та Старовижівського адміністративних районів (рис. 1). Відносно придатні водойми зосереджені в центральній та південній частинах області. Більшість озер регіону не придатна для використання в контактних і безконтактних видах рекреації, але це не виключає розвитку на таких акваторіях інших видів відпочинку (рибальство, мисливство та ін.).

Рекреаційна оцінка озер Волинської області за площею озера

Адміністративний район	Цінність за площею		
	найсприятливіші	сприятливі	відносно сприятливі
Володимир-Волинський	1	2	4
Іваничівський	0	1	4
Камінь-Каширський	2	10	5
Ківерцівський	0	1	4
Ковельський	0	13	16
Локачинський	1	1	3
Луцький	0	0	1
Любешівський	5	4	3
Любомльський	2	2	8
Маневицький	0	9	13
Ратнівський	13	11	5
Рожищенський	0	0	9
Старовижівський	7	10	8
Турійський	1	13	17
Шацький	10	12	9
Всього	42	89	109

Загалом по області вимальовується така картина рекреаційної придатності озер за площею водного дзеркала (рис. 2).

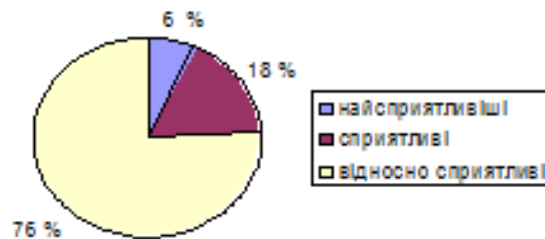

Рис. 2. Оцінка рекреаційної придатності озер Волинської області за морфометричними показниками

Висновки й перспективи подальших досліджень. Озера – важливий чинник формування територіальних рекреаційних комплексів. Вони прикрашають ландшафт, створюють сприятливий мікроклімат, дають можливість займатися водними видами спорту, рибальством тощо. Озера та їхні узбережжя в умовах Волинської області є ключовими об'єктами рекреації, що формують озерні території (місця відпочинку, рекреаційні зони). Водойми регіону мають значний рекреаційний потенціал, а рекреаційна діяльність на водоймах – один із найважливіших напрямів практичного використання озер.

Література

1. Ільїн Л. В. Рекреаційні оцінювання природного потенціалу водойм Українського Полісся / Л. В. Ільїн, Д. І. Каліновський, О. В. Ільїна // Географія та туризм : наук. зб. – 2010. – Вип. 9. – С. 65–70.
2. Ільїн Л. В. Лімноккомплекси Українського Полісся : монографія : у 2-х т. Т. 2 : Регіональні особливості та оптимізація / Л. В. Ільїн. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 400 с.

3. Ільїн Л. В. Озера Волині: Лімно-географічна характеристика / Л. В. Ільїн, Я. О. Мольчак. – Луцьк : Надстир'я, 2000. – 140 с.
4. Каліновський Д. І. Донні відклади природних водойм Волинської області та перспективи їх використання у рекреації / Д. І. Каліновський, Л. В. Ільїн // Культура народів Причорномор'я. – 2009. – Вип. 176. – С. 120–122.
5. Павлов В. І. Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика, перспективи / В. І. Павлов, Л. М. Черчик. – Луцьк : Надстир'я, 1998. – 124 с.
6. Пирожник И. И. Рекреационно-озерные ландшафты и методические подходы к их бонитировке / И. И. Пирожник, Б. П. Власов, С. Л. Федорова // Развитие идей В. А. Дементьева в современных геоморфологических и ландшафтных исследованиях : материалы Республ. науч.-метод. конф. – Минск : БГУ, 1998. – С. 109–115.
7. Шевцова Н. С. Основные положения и принципы изменения целевых показателей качества воды водоёмов рекреационного назначения / Н. С. Шевцова // Природные ресурсы. – 1999. – № 2. – С. 99–106.

Адреса для листування:

м. Луцьк, вул. Потапова, 9,
географічний факультет.

Статтю подано до редколегії
01.10.2011 р.